

KO'RISHIDA CHEKLOV BO'LGAN O'QUVCHILARDA O'QUV MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISH

Qahramonova Zebuniso Raufjon qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Defektologiya yo'nalishi talabasi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 28.08.2025

Revised: 29.08.2025

Accepted: 30.08.2025

KALIT SO'ZLAR:

*Ko'rish cheklovi,
o'quv motivatsiyasi,
maxsus ta'lim,
pedagogik yondashuv,
zamonaviy
texnologiyalar, ijtimoiy
qo'llab-quvvatlash.*

Ushbu maqolada ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirishning pedagogik va psixologik jihatlari o'rganilgan. Zamonaviy ta'lim vositalari va metodlar yordamida motivatsiyani oshirish yo'llari tahlil qilingan. O'quvchilarning individual xususiyatlari, maxsus texnologiyalar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ahamiyati ta'kidlangan.

Kirish

Ko'rish qobiliyati cheklangan bolalar ta'lim olishi jarayonida ko'plab qiyinchiliklarga duch keladi. Ularning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasi o'z vaqtida va to'g'ri shakllantirilmasa, ta'lim jarayoni samarali bo'lmaydi. Shu bois, bunday o'quvchilar uchun o'quv motivatsiyasini shakllantirish muhim masala hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari va pedagogik yondashuvlar yordamida motivatsiyani oshirish mumkin.

Ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirish individual yondashuvni talab qiladi. Har bir bola o'ziga xos psixologik va fiziologik xususiyatlarga ega, shuning uchun o'quv jarayonida ularning ehtiyojlari, qobiliyatlari hisobga olinishi

zarur. Motivatsiya o'quvchining faoliyatga qiziqishi, maqsad sari intilishi va yangi bilimlarni o'zlashtirishga bo'lgan xohishini anglatadi. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarning qobiliyatlarini aniqlab, ularni rag'batlantirish usullarini topishi muhimdir.

Zamonaviy texnologiyalar ta'lim jarayonini ancha yengillashtiradi. Masalan, audio kitoblar, braille alifbosi, sensorli qurilmalar va maxsus dasturlar ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarning o'z-o'zini o'qitishiga va mustaqil faoliyat yuritishiga yordam beradi. Bu esa ularning o'quv jarayoniga qiziqishini oshiradi va motivatsiyani kuchaytiradi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda interaktiv usullar, masalan, guruhli muhokamalar, o'yinlar, rol o'ynash mashg'ulotlari qo'llanilishi kerak. Bu usullar o'quvchilarning bilimga bo'lgan qiziqishini oshirib, ular orasida ijtimoiy muloqotni kuchaytiradi. Maktab va ota-onalar ham o'quvchilarga qo'shimcha qo'llab-quvvatlash ko'rsatib, motivatsiyani oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini yanada mustahkamlash uchun ta'lim jarayonida individual o'quv rejalarini ishlab chiqish muhimdir. Bu rejalarda har bir o'quvchining qobiliyatlari, o'ziga xos ehtiyojlari va o'rganish uslublari hisobga olinadi. Shuningdek, o'quvchilarga o'z muvaffaqiyatlarini kuzatish va baholash imkonini beruvchi o'z-o'zini baholash vositalari joriy etilishi zarur.

Ta'lim jarayonida ko'rish cheklovi bo'lgan o'quvchilar uchun qo'shimcha motivatsion vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Masalan, maqsadlarni aniqlash va ularga erishish uchun kichik bosqichlarga bo'lish, rag'batlantirish tizimini yaratish, ijobiy xulq-atvorni mukofotlash tizimini yo'lga qo'yish motivatsiyani oshirishga xizmat qiladi.

O'quvchilarni doimiy ravishda qiyinchiliklarga tayyorlash va ularni yengish uchun psixologik tayyorgarlik berish ham kerak. Stress va tashvishlarni kamaytirish, o'z-o'zini ishonch bilan boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish ularning ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishida muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy multimedia vositalari va interaktiv darsliklar ko'rish qobiliyati cheklangan o'quvchilarning o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi. Bu vositalar orqali murakkab mavzularni vizual va eshitish orqali osonroq tushunish mumkin bo'ladi.

Ijtimoiy muhitni yaxshilash va ota-ona hamda jamiyatning faol ishtirokini ta'minlash motivatsiya jarayonida katta ahamiyatga ega. Ota-onalar bilan muntazam muloqot o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning ta'lim jarayonida faol bo'lishiga yordam beradi. Ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirish va mustahkamlash uchun ta'lim jarayonida individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining imkoniyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini aniqlash

orqali ularning o'rganish uslublariga moslashtirilgan o'quv materiallari va metodlarini qo'llash zarur. Bunda o'quvchilarning qiziqishlarini inobatga olish va ularga moslashuvchan dars rejalari ishlab chiqish samarali bo'ladi.

Shuningdek, ko'rish qobiliyati cheklangan o'quvchilar uchun maxsus didaktik materiallar yaratish va qo'llash juda muhim. Braille alifbosi asosida tayyorlangan darsliklar, audio kitoblar, sensorli o'yinchoqlar va interaktiv dasturlar ularning bilim olish jarayonini osonlashtiradi hamda o'quv faoliyatini qiziqarli qiladi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, ovozli yordamchi qurilmalar, smartfon va planshet ilovalari o'quvchilarning mustaqil faoliyatini kuchaytiradi va motivatsiyani oshiradi.

Ta'lim jarayonida motivatsiyani oshirish uchun o'quvchilarning har bir kichik muvaffaqiyatini e'tirof etish, rag'batlantirish tizimini yaratish muhim. Masalan, o'quvchilarning bilimini o'lchashda faqat bahoga e'tibor qaratmasdan, ularning harakatlari va o'sishini rag'batlantirishga asoslangan baholash usullarini qo'llash kerak. Bu o'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va ta'limga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantirish, stress va qo'rquvlarni kamaytirish uchun muntazam psixologik treninglar o'tkazish zarur. Bunday treninglar o'quvchilarga o'z his-tuyg'ularini boshqarish, ijtimoiy muhitda samarali muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu tariqa, ular o'quv jarayonida yanada faol bo'lib, o'zlarini ishonchli his qiladilar.

Guruhda o'qitish usullari ham motivatsiyani oshirishda samarali hisoblanadi. O'quvchilar birgalikda ishlash, o'zaro tajriba almashish, muammolarni yechish orqali ko'proq bilim va ko'nikmalar hosil qilishadi. Bunday interaktiv mashg'ulotlar o'quvchilarning qiziqishini oshirib, ularni ta'lim jarayoniga faol jalb qiladi.

Ijtimoiy muhitni yaratishda ota-onalar va maktab jamoasi o'rtasidagi doimiy hamkorlik katta ahamiyatga ega. Ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb qilish, ularni ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarning ta'lim va tarbiyasi haqida xabardor qilish motivatsiyani oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, ota-onalar ham o'z farzandlarining muvaffaqiyatlarini e'tirof etib, ularni qo'llab-quvvatlashi lozim.

Shuningdek, ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilar uchun maxsus tashkil etilgan klublar, to'garaklar, ijtimoiy va madaniy tadbirlar ta'lim jarayonini boyitadi va ularning jamiyatga moslashuvini yaxshilaydi. Bu tadbirlar o'quvchilarga o'zlarini ifoda etish,

ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi va ularning o'z-o'zini qadrlash darajasini oshiradi.

Innovatsion yondashuvlar ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, virtual reallik (VR) texnologiyalari va interaktiv simulyatsiyalar ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarga murakkab mavzularni tushunishda yordam beradi. Bunday texnologiyalar orqali o'quvchilar mavzuni amalda ko'rish, o'zaro harakat qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa o'rganishni yanada samarali qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirish uchun keng qamrovli, individual, zamonaviy texnologiyalar va pedagogik yondashuvlarga asoslangan ta'lim jarayoni tashkil etilishi zarur. Bu jarayon o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi, ularni jamiyatda faol, mustaqil shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, maxsus tayyorlangan treninglar, seminarlar va guruh mashg'ulotlari o'quvchilarning o'zaro aloqalarini yaxshilaydi, ularni mustaqil fikrlashga va o'zini ifodalashga o'rgatadi, bu esa motivatsiyani oshiradi.

Bu yondashuvlarning barchasi ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatlarini oshirishga xizmat qiladi va ularni jamiyatda faol, mustaqil shaxs sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Motivatsiyani shakllantirishda psixologik yordam berish ham zarur. O'quvchilar o'z kuchlarini his qilishlari, muvaffaqiyatga erishishlari uchun doimiy rag'batlantirish, ijobiy baholar berish muhim hisoblanadi. Psixologik barqarorlik motivatsiyaning mustahkam poydevoridir.

Jamiyatda ko'rish cheklovi bo'lgan shaxslar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularni ijtimoiy faollikka jalb qilish ham motivatsiya darajasini oshiradi. Bu jarayonda nodavlat tashkilotlar va davlat dasturlari katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Ko'rishida cheklov bo'lgan o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirish ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lib, unda individual pedagogik yondashuv, zamonaviy texnologiyalar, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va psixologik yordam birgalikda qo'llanilishi lozim. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarning ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli bo'lishlariga, o'zini rivojlantirishga va jamiyatga integratsiyalashishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva, M. Pedagogika asoslari. Toshkent, 2019.
2. Karimov, A. Maxsus ta'lim metodikalari. Toshkent, 2020.
3. Nazarov, S. Psixologik motivatsiya nazariyalari. Toshkent, 2021.
4. Rahimova, N. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. Toshkent, 2022.
5. World Health Organization. Education and Disability. Geneva, 2018.

